

Warszawa, 17 czerwca 2022 r.

dr hab. Piotr Szarota
Instytut Psychologii PAN
Warszawa

Recenzja rozprawy doktorskiej Donki Darpatovej-Hruzewicz
„An Ecological Dynamics Perspective on Playing Styles of Football Teams:
Analysis of Performance Determinants and Multilevel Modeling
of Eco-Cultural Constraints”
napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Pawła Boskiego
w Instytucie Psychologii USWPS

Dysertacja Donki Darpatovej-Hruzewicz wpisuje się w nurt psychologii sportu, czerpie jednak także z arsenału teoretycznego i metodologicznego psychologii międzykulturowej. Autorka ma doświadczenie nie tylko jako badaczka specjalizująca się w psychologicznej analizie rozgrywek piłkarskich, lecz również jako praktyk wspierający procesy akulturacji zagranicznych zawodników. Te cenne, praktyczne doświadczenia przedstawione zostały w artykule „Reflexive confessions of a female sport psychologist: from REBT to existential counselling with a transnational footballer” opublikowanym w ubiegłym roku w piśmie *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*. Choć tekst ten znacznie odbiega od recenzowanej tu dysertacji pod względem formy i metodologii w moim mniemaniu stanowi jej interesujące uzupełnienie. Podobnie jest z pierwszoautorskim artykułem „Applying a relational lens to ethnographic inquiry: Storied insight into the inner working of multicultural teams in men’s elite football”, napisanym wspólnie z Robertem Bookiem i

opublikowanym w piśmie *Psychology of Sport and Exercise* również w 2021 roku. Osobiście ogromnie żałuję, że jakościowe podejście zaprezentowane w tych tekstach nie zostało rozwinięte w rozprawie doktorskiej. Autorka zdecydowała się jednak skoncentrować się tym razem wyłącznie na badaniach ilościowych.

Przedstawię teraz pokrótce treść recenzowanej pracy i najważniejsze wyniki przedstawionych badań. Rozdział pierwszy, teoretyczny, zawiera przegląd literatury dotyczącej społeczno-historycznych aspektów rozwoju stylów gry w piłce nożnej. Autorka omawia główne paradygmaty psychologii gier zespołowych: model poznania społecznego i ekologiczne podejście dynamiczne. Hipotezy badawcze sformułowane zostały w paradygmacie ekologiczno-dynamicznym. Kolejne rozdziały dysertacji poświęcone są trzem uzupełniającym się badaniom.

Celem Badania 1 było zidentyfikowanie i opisanie głównych stylów gry w piłce nożnej na podstawie dużych i zróżnicowanych baz danych oraz analiza porównawcza pomiędzy ligami piłkarskimi. W wyniku analizy czynnikowej metodą głównych składowych przeprowadzonej na wskaźnikach meczowych wyłonione zostały trzy komponenty, które przypisano następnie trzem stylom gry opartych na: posiadaniu piłki (possession-based), konstruktywnym ataku (constructive attacking) i grze defensywnej (defensive).

Celem Badania 2 było zbadanie związku pomiędzy wynikami sportowymi drużyn a ich wartością rynkową, dominującym stylem gry i zróżnicowaniem kulturowym. Sformułowano dziewięć hipotez testujących wpływ czynników z poziomu makro (np. wydatki budżetowe na sport) i mikro (m.in. trzy style gry) na sukces sportowy drużyn piłkarskich. Zmienna zależna została zoperacjonalizowana jako różnica między bramkami zdobytymi i straconymi przez drużyny w sezonie piłkarskim 2020/2021. Stwierdzone zostały następujące zależności wiążące sukces

sportowy ze stylem gry i wskaźnikiem zróżnicowania kulturowo-etnicznego drużyny (CDI): efektywność stylu konstruktywnego ataku wiąże się z wyższym odsetkiem zagranicznych graczy ofensywnych; zaś w stylu defensywnym wyższe wyniki uzyskują drużyny z niższym CDI a zwłaszcza te z wyższym odsetkiem lokalnych obrońców. Ponadto wyniki wskazują, że różnorodność kulturowa może być lepszym predyktorem korzystnych wyników sportowych niż zasoby finansowe zespołów, chociaż tylko w zespołach zorientowanych defensywnie. Potwierdziły się też przewidywania, że pod względem efektywności sportowej drużyny mniej zamożne, niezależnie od orientacji taktycznej, czerpią większe korzyści z heterogeniczności kulturowej w porównaniu z zespołami o większych zasobach materialnych.

Poprzedzone pilotażem Badanie 3 zostało zaprojektowane jako badanie eksploracyjne. Chodziło tu o znalezienie społeczno-kulturowych i ekologicznych wyjaśnień dla rozwoju i stosowania przez zespoły określonych w pierwszym badaniu stylów gry. Wykorzystano tu technikę wielopoziomowego modelowania (metodę modeli mieszanych). Wyniki pokazały, że ograniczenia ekologiczne (tj. temperatura, opady) i społeczno-kulturowe (tj. orientacje kulturowe i wartości) wpływają na sposób w jaki gracze i zespoły wykorzystują dostępne możliwości działania. Oprócz czynników ekologicznych przyczyniających się do polegania na określonych stylach gry, stwierdzono, że styl ofensywny zespołów wiąże się z bardziej zindywidualizowaną grą, podczas gdy preferowaniu taktyk defensywnych sprzyja faworyzowanie grupy własnej.

Trudno mi jednoznacznie ocenić zrealizowany przez Autorkę projekt badawczy. Niewątpliwie jego realizacja świadczy o bardzo dobrej orientacji w literaturze przedmiotu, przygotowaniu metodologicznym i samodzielności w przeprowadzaniu złożonych analiz statystycznych. Nie wszystkie podjęte tu decyzje

wydają mi się jednak oczywiste, nie rozumiem na przykład dlaczego we wszystkich trzech badaniach Autorka skupia się wyłącznie na analizowaniu meczów ligowych. Ponadto, biorąc pod uwagę skalę i czasochłonność tego naukowego przedsięwzięcia, jak również złożoność analiz, uzyskane wyniki budzą niedosyt. Jeżeli faktycznie było tak, jak pisze Autorka w polskim streszczeniu, że głównym celem całego projektu było „dostarczenie dowodów empirycznych potwierdzających zasadność związku między kulturą a sukcesem sportowym, oraz kulturą i stylami gry w piłce nożnej”, mam wrażenie, że udało się to osiągnąć tylko w niewielkim stopniu. Ponadto, jeśli najważniejsze miało być zbadanie wpływu zmiennych kulturowych, może lepszym pomysłem niż analiza gry zespołów ligowych byłoby skupienie się na grze drużyn narodowych.

Niewątpliwie najważniejszym osiągnięciem Autorki jest pokazanie, że zróżnicowanie kulturowe składu drużyny może w pewnych warunkach okazać się decydujące dla jej sukcesu sportowego w większym nawet stopniu niż możliwości finansowe klubu. Jest to wynik bardzo optymistyczny i ucieszy z pewnością każdego psychologa kulturowego, ale z pewnością nie jest on oczywisty i zbieżny z doświadczeniem wielu kibiców. Zwłaszcza jeśli analizuje się go pamiętając o katastrofalnym poziomie prezentowanym przez coraz bardziej zróżnicowane kulturowo drużyny polskiej Ekstraklasy. Wydaje mi się, że rozprawa zyskałaby bardzo, gdyby zamiast jednego z omówionych tu badań ilościowych zaprojektować badanie jakościowe, w którym, odwołując się do konkretnych przykładów, można byłoby zademonstrować w jaki sposób kulturowa złożoność drużyn przełożyła się na ich ligowe sukcesy.

Na koniec kilka uwag formalnych. Dużą zaletą pracy jest ułatwiający lekturę jasny i komunikatywny język, nie zauważyłem też żadnych poważnych błędów

gramatycznych, czy językowych. Pod względem prezentacji i struktury szczególnie wyróżnia się moim zdaniem erudycyjny rozdział teoretyczny. Nie mam również zastrzeżeń do sposobu prezentacji badań, choć przynajmniej część z 32 tabel można było moim zdaniem przedstawić w załączniku do pracy. Z pewnością ułatwiłoby to lekturę. Zestawiona przez Autorkę bibliografia liczy niemal 90 stron i jest to niewątpliwie imponujący zestaw świadczący o tym, że Autorka porusza się dobrze nie tylko w kręgu psychologii sportu, ale i psychologii międzykulturowej. Ze zrozumiałych względów przeważają tutaj publikacje autorów zagranicznych. Publikacji autorów polskich związanych z tematem jest oczywiście niewiele, tym bardziej byłem zaskoczony, że pominięta została jedna z nielicznych w Polsce analiz próbujących uchwycić wpływ klimatu na kształt rozgrywek piłkarskich. Wypada jednak dodać, że nie chodziło tam o styl gry, ale o zachowanie piłkarzy (Sorokowski et al., 2013). Cieszy natomiast uwzględnienie arcyciekawych tekstów Zbyszka Melosika.

Na koniec podzielę się refleksją natury bardziej ogólnej. Nie po raz pierwszy zastanawiałem się nad sensownością pisania tradycyjnych rozpraw doktorskich, zwłaszcza jeśli przybierać mają one kilkusetstronicowe rozmiary (w tym przypadku praca wraz z bibliografią zajmuje 390 stron!). Nie chodzi mi tylko o poszanowanie czasu recenzentów, ale także o to, że tego rodzaju doktorat nie ma najmniejszej szansy zaistnieć w szerszym obiegu. Najczęściej jedynymi czytelnikami takich dysertacji są promotorzy i recenzenci. Zapewne niektórzy doktoranci obawiają się, czy uda im się napisać artykuł na tyle dobry, aby mógł zostać opublikowany w recenzowanym piśmie, a co dopiero cykl artykułów. Jednak w przypadku Pani Donki Darpatovej-Hruzewicz takie obawy były bezpodstawne. Biorąc pod uwagę, że Autorka bardzo sprawnie posługuje się angielszczyzną i udowodniła już przecież, że

jest w stanie publikować w czasopismach o międzynarodowym obiegu, decyzja przygotowania rozbudowanej dysertacji zamiast cyklu publikacyjnego jest dla mnie kompletnie niezrozumiała. Mam nadzieję, że przynajmniej część z przedstawionego tutaj materiału zostanie opublikowana w kolejnych latach.

Mimo przedstawionych w recenzji wątpliwości i uwag krytycznych uważam, że Pani Donka Darpatova-Hruzewicz wykazała się kompetencjami pożądanymi u doktora psychologii, a recenzowana praca spełnia wymogi określone w artykule 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Wnioskuje więc o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Piotr Szarota', written in a cursive style.

Piotr Szarota